

Bærekraftig og bruksretta besøksforvaltning

– erfaringer fra kommunal planlegging i Nordland

Artikkelen belyser erfaringer med besøksforvaltning og kommunal planlegging i Nordland og er et samarbeid mellom NMBU, TØI og Nordland fylkeskommune. Mens Hansen og Lykkja ved Nordland fylkeskommune har hatt hovedansvaret for å skrive om pilotprosjektet i besøksforvaltning, har forskerne ved NMBU og TØI hatt ansvar for å skrive om de forskningsbaserte erfaringene i Lofoten og Meløy knyttet til det pågående forskningsprosjektet LANDTIME.

Foto: NMBU

Knut Bjørn Stokke
Institutt for by- og regionplanlegging, NMBU

Foto: NMBU

Jan Vidar Haukeland
Transportøkonomisk institutt

Foto: Privat

Hanne Lykkja
Viken fylkeskommune (tidligere Nordland fylkeskommune)

Foto: Privat

Inger-Lise Saglie
Institutt for by- og regionplanlegging, NMBU

Foto: Nordland fylkeskommune

Ann-Heidi Hansen
Nordland fylkeskommune

Foto: NMBU

Morten Clemetsen
Institutt for landskapsarkitektur, NMBU

«Økende besøk gir både muligheter og utfordringer, og det har vokst fram en erkjennelse av at turismen også må styres og forvaltes og ikke bare markedsføres.»

Uttakleiv er en liten jordbruksbygd på Lofotens ytterside i Vestvågøy kommune, hvor bygdelaget selv har tatt grep for å håndtere masseturismen ved å bygge og drive parkeringsplass, søppel- og sanitæranlegg og med betaling for parkering når man kjører inn på området. Midlene brukes til skjøtsel og tilrettelegging for de besøkende. **Foto:** Hanne Lykkja.

Besøksforvaltning har i løpet av de siste årene kommet på dagsordenen, først og fremst som følge av økt turisme og friluftsliv i norsk natur og i mange lokalsamfunn. Økende besøk gir både muligheter og utfordringer, og det har vokst fram en erkjennelse av at turismen også må styres og forvaltes og ikke bare markedsføres. Det økende besøkstrykket i høysesongen bl.a. i Lofoten, Nærøyfjorden og Geiranger og ved enkeltattraksjoner som Trolltunga og Preikestolen har fått mye medieomtale. Besøksforvaltning er et verktøy som har vokst fram som et svar på disse utfordringene. Samtidig er det en økende erkjennelse av at prinsippene for besøksforvaltning også med fordel kan brukes på steder med lave besøkstall og der man er i en tidlig fase av reiselivets utvikling.

I Norge er besøksforvaltning blitt mest anvendt i nasjonalparker og andre store verneområder. Verneforvaltningen har forutsatt at en besøksstrategi skulle komme på plass for hvert av disse verneområdene innen 2020 i

tråd med Miljødirektoratets (2015) veileder. Det er imidlertid viktig at besøksforvaltning også tas i bruk for arealer og lokalsamfunn utenfor vernegrensene, fordi presset fra tilreisende er vel så stort her (Stokke 2017). Her er det viktig at kommunene som planmyndighet etter plan- og bygningsloven kommer på banen. Nordland fylkeskommunes pilotprosjekt har satt fokus på besøksforvaltning for bygder og tettsteder med varierende volum av besøk samt på hvordan kommunene kan integrere besøksforvaltning i kommunale planer. Problemstillingene i artikkelen er: Hvorfor og hvordan har Nordland fylkeskommune arbeidet med besøksforvaltning? Hva er erfaringene fra forsøk på å integrere besøksforvaltning i kommunal planlegging etter plan- og bygningsloven?

I NOU 2023, 10 *Leve og oppleve* blir det pekt på besøksforvaltning som et velegnet verktøy for å utvikle bærekraftig turisme. Her viser utvalget til vårt pågående forskningsprosjekt LAND-TIME¹, som identifiserer tre ulike

tilnærminger til besøksforvaltning i litteraturen (NOU 2023, 10, 73-74):

1. naturforvaltningsperspektivet, der besøksforvaltning i første rekke er knyttet til nasjonalparker og andre store verneområder
2. næringsperspektivet, der destinasjonsselskaper tar inn besøksforvaltning i sine masterplaner for utvikling av reiselivet i en bestemt region
3. samfunnspektivet, hvor fylkeskommunene og kommunene inntar en aktiv rolle for å sikre at reiselivet skjer på lokalsamfunnens premisser, og hvor planlegging etter plan- og bygningsloven er et sentralt redskap

Det er dette siste perspektivet Nordland fylkeskommune hovedsakelig har arbeidet med i sitt pilotprosjekt om besøksforvaltning, og som også er analysert nærmere i forskningsprosjektet LANDTIME, og som blir presentert i artikkelen.

Hauklandstranda ligger nær Uttakleiv og er et statlig sikra friluftsområde som opplever masseturisme. Området med rundt 250 000 besøkende i året blir nå tilrettelagt med sanitæranlegg og kafe sammen med Nasjonal turistveg. Her fungerer en lokal grunneier som vertskap gjennom et samarbeid med Vestvågøy kommune. På godværsdager kan det oppstå parkeringskaos her, med flere kilometer med parkerte biler som hindrer både landbruksmaskiner og utrykningskjøretøy å komme frem. Vestvågøy kommunes tverrfaglige besøksforvaltningsgruppe bidrar til helhetlig forvaltning. Organisering av kafedrift og utdanning av parkeringsvakter som også har lov å dirigere trafikk er et slikt tiltak. **Foto:** Hanne Lykkja

Bakgrunn for besøksforvaltningsprosjektet i Nordland

Reiseliv har vært en viktig satsing for Nordland fylkeskommune over flere tiår, der opplevelsesbasert reiseliv hatt status som ett av tre prioriterte områder for næringsutvikling i de senere årene. I perioden 2000-2022 har samtlige regioner i Nordland opplevd en vekst i kommersielle gjestedøgn (+ 63%), dvs. overnattinger på hoteller, rorbuer, campingplasser mv. Veksten var mest markert i Lofoten, som mer enn fordoblet antallet kommersielle gjestedøgn (+ 118%) og i tillegg hadde en eksplosiv vekst i privat utleie av hus og rom (Airbnb økte med 878% i perioden 2016-2019). Totalt ble det registrert i overkant av 800 000 kommersielle og private gjestedøgn i Lofoten i 2019 (Nordland fylkeskommune 2021b).

Utfordringene med å håndtere det økende antallet besøkende, spesielt i høysesongen, har vært merkbare. Lokalbefolkningen har spesielt reagert på søppel som flyter, parkeringskaos ved strender og turløyper, mangel på

toaletter og besøkende som gjør sitt fornødne i natur og hager, nedslitte turstier, løshunder som forstyrrer beitedyr, droner som sjenerer turgåere og mange redningsaksjoner samt badeplasser som okkuperes av bobiler og turistbussar. Nordland fylkeskommune gikk derfor i dialog med kommunene i Lofoten for å diskutere løsninger på disse utfordringene. Dette resulterte i at fylkeskommunen satte i gang et femårig pilotprosjekt (2018-2022) om besøksforvaltning med to heltidsansatte. Alle de seks kommunene i Lofoten (Vågan, Vestvågøy, Flakstad, Moskenes, Værøy og Røst) ønsket å delta som pilotkommuner. I tillegg søkte Vega kommune med sitt verdensarvområde og Meløy kommune med besøksattraksjonen Svartisen om å få være pilotkommune.

Formålet med pilotprosjektet

Pilotprosjektets målsetting var å utvikle og etablere et helhetlig system for besøksforvaltning som kunne fungere både for en reiselivsregion (Lofoten), på et reisemål (Vega kommune) og på et besøkspunkt (Svartisen). Å utvikle

et helhetlig system for besøksforvaltning er ambisiøst og komplisert og krever koordinert innsats. Både reiselivsnæringen, offentlige og private interesser og frivillig sektor må i fellesskap finne fram til bærekraftige løsninger. Hensikten med prosjektet var at aktørene sammen skulle utvikle en metodikk som kan brukes som et verktøy i kommuner som satser på besøksnæringen.

Pilotprosjektet definerte i starten besøksforvaltning som en metode for å sikre en bærekraftig utvikling, dvs. at man skal virke innenfor grensene til det natur, landskap, miljø, lokalsamfunn og lokal kultur tåler av påvirkning, samtidig som man skaper et grunnlag for sunn næringsdrift. Sluttrapporten, som snart kommer, konkluderer med at en reell bærekraftig reiselivsutvikling må være regenerativ, noe som innebærer at den tar vare på økosystemene, er gjenskapende og livgivende og bidrar positivt til å ta vare på samfunn, klima og miljø. Det regenerative perspektivet åpner for meningsfulle opplevelser og posisjonering i markedet.

Dette perspektivet blir også lagt til grunn for den nye strategien for reiseliv og opplevelser i Nordland (Nordland fylkeskommune 2023a).

Lokalsamfunnsperspektivet

Helt fra starten av pilotprosjektet var fylkeskommunen opptatt av at besøksforvaltning må være forankret i en ønsket samfunnsutvikling og ha en naturlig plass i kommunenes samfunnsplan. Sentrale spørsmål har vært: Hvordan vil vi at framtida skal bli i våre lokalsamfunn? Og hvordan kan reiselivet bidra til at vi realiserer disse ønskene? En metodikk med å stille fem sentrale spørsmål i riktig rekkefølge er systematisk brukt for å få fram lokalsamfunnsperspektivet. Inspirasjonen til dette er hentet fra den prisvinnende reiselivsutviklingen på Loop Head Peninsula i Irland ledet av Cillian Murphy (Nordland fylkeskommune 2021a).

1. Hvorfor trenger vi besøkende? Hva skal reiselivet bidra med for oss (vårt samfunn)?
2. Hva har vi som gjør at folk ønsker å besøke oss?

3. Hvor og når ønsker vi besøkende? Hvilke områder vil vi dele med andre, og er det noen områder vi ønsker å skjerme?
4. Hvem vil vi invitere hjem? Hvilken type besøkende ser vi fram til å få på besøk? Er det noen typer besøkende vi ikke aktivt ønsker å invitere?
5. Hvordan får vi tak i de besøkende vi ønsker? Når man stiller dette spørsmålet til slutt, blir det mer målretta enn bare å fokusere på markedsføring for å få flere gjester. Hvilke gjester trenger vi for å nå den langsiktige visjonen for vårt lokalsamfunn og som reisemål?

Alle i lokalsamfunnet er like meningsberettiget når disse spørsmålene skal diskuteres. En bruksrettet besøksforvaltning er dialogbasert og dreier seg i stor grad om å avklare roller og ansvar og om å sikre en omforent reisemålsledelse som over tid kan utvikle et forpliktende og effektivt samspill mellom offentlige myndigheter, lokalsamfunn og næringsaktører. Det handler også om politisk vilje til å løse

lokale utfordringer både i forkant og når problemer oppstår.

Hovedtema i pilotprosjektet

I pilotprosjektet ble noen sentrale aktører plukket ut for å avdekke ulike interesser og opplevde erfaringer samt for å delta i et samarbeid om å utvikle og teste mulige løsninger (metoden kalt BLT - Behov, Løsning, Test). Pilotprosjektet har adressert fire hovedtema og aktørgrupper:

1) Frivillig sektor og lokalbefolkningen - medvirkning og involvering av lokalsamfunnet

Pilotprosjektet engasjerte flere bygdelag i grender med mange besøkende. Bygdelagene ønsket å styre besøksstrømmene, endre folks atferd (f.eks. mht. telting nær bebyggelse og løshunder) og skape flere trivelige møteplasser. Det ble utviklet og testet et kræsjkurs i besøksforvaltning for håndtering av besøkende på ditt hjemsted. Friluftsråd, beitelag og lokale ildsjeler deltok også på kurset (Nordland fylkeskommune 2021b, revidert 2023).

Helhetlig system for besøksforvaltning

Figuren over oppsummerer Nordland fylkeskommunes pilotprosjekt om besøksforvaltning.

«God besøksforvaltning må utvikles ut fra en «stedssensitiv» tilnærming hvor bred deltakelse kan gi en grundig forståelse av det enkelte steds eller bygds særpreg og kvaliteter - og ikke minst befolkningens relasjoner til stedet - og på den måten også bidra til å sikre og styrke attraktiviteten for lokalbefolkningen og for de besøkende.»

2) Politikere - politisk engasjement og reiseliv som samfunnsutvikler

I samarbeid med pilotkommunene ble det avdekket et behov for mer kunnskap om besøksforvaltning blant politikerne. Pilotprosjektet innledet et samarbeid med KS Nord-Norge og utviklet et kort introduksjonskurs med kurshefte i besøksforvaltning. Dette var tenkt som et temakurs i Folkevalgtprogrammet. Seks av pilotkommunene testet og evaluerte kurset. Tilbakemeldingene var positive, og det ble utviklet et lengre oppfølgingskurs i samarbeid med Meløy kommune, Dialog for bærekraftig samfunnsutvikling, som ser reiselivs- og samfunnsutvikling i lys av økologisk økonomi.

3) Offentlig forvaltning - besøksforvaltning inn i planarbeid og kommunal samhandling

Pilotprosjektet samarbeidet internt og tverrfaglig for å inkludere besøksforvaltning når fylkeskommunene gir innspill til planer som kommer på høring. Pilotprosjektet var også med i oppstarten og deltok i de kommunale besøksforvaltningsgruppene i

Vestvågøy, Vågan og Flakstad. Det ble tidlig klart at både planleggere og andre som skal jobbe med besøksforvaltning, har behov for mer kunnskap. Sammen med NMBU ble det utviklet et samlingsbasert kurs² for planleggere. Gjennom prosjektperioden ble ulike måter å inkludere besøksforvaltning i planarbeidet på testet. Pilotprosjektet har videre formidlet kunnskapen som er samskapt gjennom pilotprosjektet til nasjonalt nivå, bl.a. i utviklingen av veiledere for besøksforvaltning i norske verneområder og nasjonale turiststier og i arbeidet med NOU 2023, 10 *Leve og oppleve*.

4) Reiselivsnæringen - ansvarlig markedsføring og næringsutvikling

Reiselivsnæringen er selv en sentral aktør for å få til god besøksforvaltning. I pilotprosjektet har NordNorsk Reiseliv og Destinasjon Lofoten vært involvert for å se på hvordan man kan kommunisere med gjestene før de kommer, og oppfordre dem til ansvarlig atferd (Nordland fylkeskommune 2020). Sammen har man utviklet og testet filmer hvor svenske påvirkere

(influensere) har tolket Lofotvetreglene, samt en film med lokale barn som formidler lokalsamfunnets perspektiver (Nordland fylkeskommune 2022). I samarbeid med Vega kommune, NordNorsk Reiseliv og Helgeland Reiseliv ble det utviklet en rapport som diskuterer prinsipper og konkrete tester (bl.a. ansvarlig bildebruk) innen temaet «ansvarlig markedsføring». Pilotprosjektet har nylig laget en filmrappport fra Vega (Nordland fylkeskommune, 2024).

Erfaringer fra LANDTIME-prosjektet

I regi av LANDTIME-prosjektet ble det 4.-6. april 2022 gjennomført gruppeintervjuer med representanter for hhv. Moskenes, Flakstad, Vestvågøy og Vågan kommune i Lofoten samt med andre relevante aktører som Lofoten Friluftsråd og nasjonalparkforvalter for Lofotodden nasjonalpark. Dette er landets nyeste nasjonalpark, etablert i 2018 og lokalisert i Moskenes og i Flakstad kommune. Meløy kommune på Helgeland ble besøkt 22. og 23. mars 2023, og både politikere,

Besøksforvaltning dreier seg også om å ta godt imot gjestene, og bidra til at de får gode opplevelser og kan ferdes på en trygg og hensynsfull måte. Her er en folkehøyskole på besøk og de starter turen ut til Fredvang og Lofotodden nasjonalpark fra Ramberg havn. I forbindelse med padlekurset bruker guiden også anledningen til å fortelle om lokal historie og bærekraftig ferdsel i arktiske farvann. **Foto:** Hanne Lykkja

administrasjon og andre aktører knyttet til reiseliv og lokalsamfunn ble intervjuet. Lofot-kommunene representerer en kontekst hvor besøksforvaltningen i stor grad handler om å håndtere steder og situasjoner med karakter av masseturisme, mens Meløy representerer en kommune som har som ambisjon å øke betydningen av reiselivet på en bærekraftig måte.³

I Lofoten har de fire nevnte kommunene på ulikt vis forsøkt å bruke besøksforvaltning som verktøy for bærekraftig utvikling av reiseliv og lokalsamfunn. Moskenes kommune er den minste av disse kommunene med 982 innbyggere i 2022. Dette er en kommune som har hatt begrenset kapasitet til å arbeide systematisk med besøksforvaltning. Nasjonalparkforvalteren har kontor på Reine og samarbeider med kommunene om tilrettelegging i randsonene til nasjonalparken og er slik en ekstra ressurs

i kommunens arbeid med besøksforvaltning.

Flakstad kommune hadde 1 216 innbyggere i 2022, og her har bygda Fredvang bidratt til å sette besøksforvaltning på agendaen. Fredvang er en viktig innfallsport til Lofotodden nasjonalpark, særlig knyttet til attraksjonene Kvalvika og Ryten. Fredvang har aktive bønder og yrkesfiskere, men både primærnæringene og innbyggerne har utfordringer med store mengder besøkende med slitasje på natur, forurensing, trivsel og beredskap. Besøksforvaltningsarbeidet søker å finne en god balanse mellom brukergruppene. Nå arbeider kommunen sammen med bygdelaget for å få en nasjonal turiststi, noe som er blitt studert av en masterstudent ved NMBU (Olsen 2020). Kommunen har tidligere gjennomført en mulighetsstudie med tilhørende folkemøter og utarbeidet en områderegeringsplan fra 2018 etter plan- og bygningsloven.

I begge disse prosessene har det vært bred medvirkning fra lokalbefolkningen; bl.a. har krasjkurset til Nordland fylkeskommune bidratt. Man har særlig vært opptatt av å finne gode og hensiktsmessige trafikk- og parkeringsløsninger for det store antallet biler/bobiler i et område der det er smale veier, spredt bosetning og landbruk.

De to største kommunene i Lofoten, Vestvågøy og Vågan med hhv. 11 566 og 9 724 innbyggere i 2022, har satt besøksforvaltning mer i system. Begge kommunene har etablert tverrfaglige besøksforvaltningsgrupper med faste månedlige møter. Dette har bidratt til å institusjonalisere satsingen.

Vestvågøy kommune har utviklet et tett samarbeid med grendene i kommunen, og sammen har de jobbet fram strategier og praktiske tiltak for å styre besøksstrømmene. Gode eksempler er to populære strandområder med

«Vågan er den kommunen i Lofoten (og kanskje i hele landet) som i størst grad har integrert besøksforvaltning i det kommunale plansystemet.»

preg av masseturisme særlig på sommerstid. På Haukland har kommunen etablert et AS som skal være et driftsselskap for den kommunale aktiviteten i det statlig sikra friluftsområdet, og servicebygget driftes i samarbeid med nasjonal turistvei. En lokal grunneier er ansatt som driver og vertskap. Erfaringene med dette er gode, bl.a. for å gi nødvendig informasjon til de besøkende (som i stor grad kommer fra andre land) og unngå parkering langs den smale veien. På Uttakleiv har bygdelaget selv tatt grep for å håndtere masseturismen ved å bygge og drive parkeringsplass, søppel og sanitæranlegg og med betaling for parkering når man kjører inn på området. Ansatte strandverter ser etter beitedyr og strandområdet der teltingen foregår, drifter serviceanlegget og er vertskap for besøkende. Det er planlagt en samlet områdereguleringsplan for disse bygdene, men planarbeidet har stanset opp på grunn av manglende finansiering. En masteroppgave ved

NMBU danner et godt grunnlag for slike planer og strategier (Holte 2019).

Vågan er den kommunen i Lofoten (og kanskje i hele landet) som i størst grad har integrert besøksforvaltning i det kommunale plansystemet. For å håndtere de kortsiktige og prekære utfordringene med masseturismen knyttet til sanitetsforhold, villteltning osv. har kommunen vedtatt en egen tiltaksplan fra 2021 som ikke er forankret i plan- og bygningsloven. Samtidig har kommunen arbeidet langsiktig for å forankre besøksforvaltning i det kommunale plansystemet etter plan- og bygningsloven. Gode eksempler er kommuneplanens samfunnsdel vedtatt i 2020 og kommunedelplan for Kabelvåg vedtatt i 2021.

Da Meløy kommune opplevde nedgangen i industrien rundt 2015, ble reiseliv lansert som én av tre satsinger for en planlagt omstilling til et mer robust og bærekraftig næringsliv

(Meløy kommune 2019). Kommunen inntok en aktiv rolle som utviklingsaktør, da den kjøpte opp areal og bygninger ved Brestua, innfallsporten til Engenbreen og Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark. Dette for å ha kontroll på utviklingen og for å fremme bærekraftige løsninger ved et av Nordlands eldste reisemål. Det ble utarbeidet en kommunedelplan for området for å se alle de ulike interessene i området, som reiseliv, ny planlagt hovedvei (fylkesvei 17), grusuttak, kulturminner (bl.a. Fonndalen gård, som er et fredet) og landbruk, i sammenheng. Kommunedelplanen for Engenbreen ble vedtatt av kommunestyret i 2019. Kommunen arbeider nå med å få på plass hensiktsmessig organisering og drift av Brestua og båttransport (som er den eneste måten å komme til dette området på). Kommunen har også tatt besøksforvaltning inn i kommuneplanens samfunnsdel fra 2021 og i det pågående arbeidet med kommuneplanens arealdel.

Planlegging etter plan- og bygningsloven er et opplagt virkemiddel når besøksforvaltning og utvikling av reiseliv skal baseres på lokalsamfunnets premisser. I kommuneplanens samfunnsdel skal de grunnleggende spørsmålene om den videre utviklingen i kommunen og lokalsamfunnene staves ut. Hvilken plass skal reiselivet ha i dette bildet, og hvordan bør turisme og friluftsliv eventuelt utvikles videre? Det skal også utvikles en langsiktig arealstrategi, og denne bør også inkludere besøksforvaltning. Det sentrale utgangspunktet i arbeidet med samfunnsdelen kan være de fem spørsmålene om reiselivet presentert over.

I kommuneplanens arealdel og mer konkrete kommunedelplaner blir den overordnede strategiske tenkningen tatt videre. Et eksempel er kommuneplanen for tettstedet Kabelvåg 2021-2040. Et mål med planen er å følge opp og konkretisere arbeidet med besøksforvaltning:

Mange av de unike kvalitetene innbyggerne trekker frem som attraktive for sitt bosted, er de samme som besøkende ønsker å oppleve [...] For å ivareta disse verdiene må det arbeides systematisk med besøksforvaltning, der det blir tatt hensyn til tålegrensen for lokalsamfunn, natur, landskap, kultur og lokal verdiskaping. En viktig del av besøksforvaltningen er derfor å tilrettelegge for lokale og besøkende, blant annet gjennom turveier, parkering og servicebygge. Dette er tiltak

som tillates på egnede steder i planen, ut fra et besøksforvaltningsperspektiv. (65)

Ytterligere konkretisering knyttet til utbygging og bevaring må følges opp gjennom områderegeringsplan og/eller detaljregulering. Områderegeringsplanen for Fredvang er et eksempel på bruk av dette virkemiddelet i plan- og bygningsloven, hvor man på plankartet bl.a. har regulering parkeringsplass/rasteplass for de besøkende og samtidig har sikret tilstrekkelig areal for gode havnefasiliteter for fiskerne og vernet viktige naturområder/grønnstruktur.

Avslutning

Nordland fylkeskommunes pilotprosjekt har vært en viktig drivkraft for kommunenes satsing på besøksforvaltning. Bl.a. har kurs for folkevalgte vært en viktig katalysator for å få besøksforvaltning på dagsordenen. På samme måte har krasjkurs for frivillige lag og foreninger bidratt til sterkere medvirkning og dialog. Samtidig må satsing på besøksforvaltning tilpasses det enkelte sted og den enkelte kommune.

God besøksforvaltning må utvikles ut fra en «stedssensitiv» tilnærming hvor bred deltakelse kan gi en grundig forståelse av det enkelte steds eller bygds særpreg og kvaliteter - og ikke minst befolkningens relasjoner til stedet - og på den måten også bidra til å sikre og styrke attraktiviteten for lokalbefolkningen og for de

besøkende. For å oppnå dette vil det være helt nødvendig at kommunen inntar en aktiv rolle i å utforme premisser og retningslinjer for stedsutvikling gjennom planlegging. Gjennom etterutdanningskurset Bærekraftig besøksforvaltning og levende lokalsamfunn i et samarbeid mellom NMBU og Nordland fylkeskommune og Vestland fylkeskommune opplever vi en stor interesse for å øke kompetansen i besøksforvaltning i kommuner, fylkeskommuner, verneforvaltning, friluftsansjoner og reiselivet, hvor hensynet til sted og landskap blir vektlagt ■

REFERANSER

Holte, Åse. (2019). «Landskapstilpasset tilrettelegging i utsatte kulturlandskap på Vest-Lofotens ytterside: Mulige synergier mellom landbruk og turisme.» Masteroppgave, Norges miljø- og bioteknologiske universitet.

Kommunedelplan Kabelvåg 2021-2040. Planbeskrivelse. Vågan kommune.

Kommuneplanens samfunnsdel 2020-2032. Vågan kommune.

Kommunal tiltaksplan besøksforvaltning Vågan 2021. Vågan kommune.

Kommunedelplan Engenbreen 2018-2028. Meløy kommune.

Kommuneplanens samfunnsdel 2021-2030. Meløy kommune.

Miljødirektoratet. 2015. «Veileder for besøksforvaltning i norske verneområder.»

Nordland fylkeskommune. 2020. «Hvordan kommunisere bærekraft på en ny måte til gjestene?» Hvordan kommunisere bærekraft på en ny måte til gjestene? - Besøksforvaltning (nfk.no)

Nordland fylkeskommune. 2021a. «Presentasjon Cillian Murphy.» <https://www.nfk.no/besoksforvaltning/delprosjekter/rapporter-og-foredrag/cillian-murphy-whose-place-is-it-anyway.31844.aspx>.

Nordland fylkeskommune. 2021b. Kræsjkurs i besøksforvaltning.

En veileder for frivillige lag og foreninger. Revidert 2023.

Nordland fylkeskommune. 2021c. Besøksforvaltning - hvorfor og hvordan? (Revidert 2023)

Nordland fylkeskommune. 2021d. «Første kurs i besøksforvaltning for planleggere.» Første kurs i besøksforvaltning for planleggere - Besøksforvaltning (nfk.no)

Nordland fylkeskommune. 2022. «Kommunikasjon med gjestene før de kommer.» Kommunikasjon med gjestene før de kommer - Besøksforvaltning (nfk.no)

Nordland fylkeskommune, 2024. Øysamfunnet Vega. Besøksforvaltning i Vegafolkets perspektiv. (film 40 min)

Nordland fylkeskommune. 2023a. Strategi for reiseliv og opplevelser i Nordland 2023-2027. Utkast.

Nordland fylkeskommune. 2023b. «Kurs i bærekraftig besøksforvaltning og levende lokalsamfunn.» Kurs i bærekraftig besøksforvaltning og levende lokalsamfunn - Besøksforvaltning (nfk.no)

NOU 2023:10. Leve og oppleve. Reiseliv for en bærekraftig framtid.

Olsen, Kristin Rogstad. 2020. «Reiselivs- og lokalsamfunnsutvikling i Lofoten. Bred verdiskaping i fiskeri- og landbruksbygda Fredvang, betydningen av etablering av Nasjonal

turiststi.» Masteroppgave, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.

Stokke, Knut Bjørn. 2017. «Samarbeid på tvers av vernegrenser.» *Nasjonen*, 22. november.

NOTER

- 1 LANDTIME er et samarbeidsprosjekt som omhandler tidsperspektiver og samordning i samfunnsplanleggingen. Arbeidspakke 2 i prosjektet studerer besøksforvaltning som integrert del av planleggingen. Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd og ledet av NMBU med bl.a. Nordland fylkeskommune og TØI som partnere.
- 2 NMBU og Nordland fylkeskommune har samarbeidet om videre- og etterutdanningskurset Bærekraftig besøksforvaltning og levende lokalsamfunn, som ble gjennomført i Nordland i 2021. Kurset hadde 30 deltakere hovedsakelig fra kommuner, fylkeskommune, nasjonalparkforvaltning og reiselivet i Nordland, og fullført kurs ga 10 studiepoeng. Tilsvarende kurs blir gjennomført i 2023 i Vestland i samarbeid med Vestland fylkeskommune og Nordland fylkeskommune (Nordland fylkeskommune 2021d, 2023b).
- 3 Alle disse fem kommunene har vært partnere i Nordland fylkeskommunes pilotprosjekt om besøksforvaltning.